

İLHAM İBRAHİMOV

Azərbaycan Respublikası DİN-in

Polis Akademiyasının "DİO-nun inzibati fəaliyyəti"
kafedrasının baş müəllimi, polis polkovnik-leytenantı

İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİ SİYASƏTİ

Açar sözlər: informasiya cəmiyyəti, informasiya texnologiyaları, informasiya təhlükəsizliyi, kibercinayətkarlıq, dövlət siyasəti.

Ключевые слова: информационное общество, информационные технологии, информационная безопасность, киберпреступность, государственная политика.

Key words: information society, information technology, information security, cybercrime, the state policy.

Azərbaycanda söz və informasiya azadlığının bərqərar olmasının, azad informasiya mühitinin və müstəqil kütləvi informasiya vasitələrinin yaradılması siyasətinin banisi ümumilli lider Heydər Əliyevdir. Ümumilli liderin rəhbərliyi altında ölkədə plüralizmi, söz və məlumat azadlığını məhdudlaşdıran bütün süni maneələr aradan qaldırılmış, kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik bazası təkmilləşdirilərək beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmışdır.

Ötən əsrin ikinci yarısından başlayaraq informasiya texnologiyaları insan fəaliyyətinin əksər sahələrinə nüfuz edərək sosial inkişafın həlledici amilinə çevrilməyə başlamışdır. Bu dövrün ən səciyyəvi xüsusiyyəti ondan ibarət idi ki, cəmiyyətin bütün fəaliyyət sferalarının informasiyadan ciddi asılılığı dərk olunurdu. Hətta, informasiyanın enerji və digər maddi resurslar qarşısında prioritet əhəmiyyət kəsb etməsi qəbul olunurdu. Bu baxımdan informasiya təhlükəsizliyi milli təhlükəsizliyin ən vacib istiqaməti kimi nəzərdən keçirilirdi [1, s. 38].

Müstəqilliyinə nail olduqdan sonra Azərbaycanın milli təhlükəsizliyinin əsas problemlərindən

biri ölkənin vahid informasiya siyasətinin formalaşdırılması və təhlükəsizliyinin təminatı, milli informasiya mühitinin yaradılması, qorunması və idarə edilməsi ilə bağlı olub. Hələ ölkəmizdə "İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında" Qanun 1998-ci il aprelin 3-də qəbul edilib. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev "İnformasiya təhlükəsizliyi sahəsində fəaliyyətin təkmilləşdirilməsi tədbirləri haqqında" Fərman imzaladıqdan sonra ölkəmizdə milli informasiya təhlükəsizliyi üzrə müəkkəmməl strategiyanın yeni mərhələsi başladı.

Azərbaycanın müasir informasiya təminatı və təhlükəsizliyi siyasəti hüquqi, təşkilati-texniki və iqtisadi metodlarla təmin olunur. Hüquqi metodlar informasiya sahəsində münasibətləri tənzimləyən normativ hüquqi aktların, informasiya təminatı və təhlükəsizliyi ilə bağlı normativ metodiki sənədlərin işlənilib hazırlanması və qəbulunu nəzərdə tutur. Təşkilati-texniki metodlara informasiya-telekommunikasiya sistemlərinin normal fəaliyyətinə təhlükə yaranan texniki qurğuların, proqramların aşkarlanması və s. daxildir. İqtisadi metodlar isə informasiya təminatı və təhlükəsizliyinin təmin olunması sahəsində iqtisadi tədbirlərin görülməsi və onların maliyyələşdirilməsi ilə əlaqədardır.

İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi Azərbaycan Respublikasının ən prioritet vəzifələrindən biridir. İnformasiya təhlükəsizliyi dedikdə, informasiya və onun daşıyıcılarının müxtəlif növ təhlükələrdən mühafizə olunması nəzərdə tutulur.

İnformasiya təhlükəsizliyinə istər təşkilati, istərsə də texniki metod və vasitələrin köməyi ilə nail olmaq olar. Təşkilati tədbirlər kompleksi, proqram, texniki və informasiya təhlükəsizliyini

təmin edən digər metod və vasitələr informasiyanın mühafizə sistemini təşkil edir.

İnformasiya təhlükəsizliyi milli təhlükəsizliyin siyasi, iqtisadi, hərbi, sosial və ekoloji istiqamətlərindən biri kimi nəzərdən keçirilir. İnformasiya təhlükəsizliyinin klassik formada təmin olunması problemi XX əsrin ikinci yarısından sonra dərk olunmağa başlamışdır [2, s. 322]. Məhz bu dövrdə sənaye və postsənaye cəmiyyətlərinin yerini informasiya cəmiyyəti tutmağa başlamışdır.

Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizliyi bu gün də ümumölkə səviyyəsində hərtərəfli informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunmasından əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Odur ki, fikrimcə ölkənin gələcək İnformasiya Təhlükəsizliyi Konsepsiyasında müasir global dünyanın çağırışları, Azərbaycanın sabit, təhlükəsiz və dinamik inkişaf səviyyəsini əks etdirən effektiv informasiya təhlükəsizliyi siyasəti və fəaliyyəti öz əksini tapır, dövlətin informasiya təhlükəsizliyi siyasətinin əsasları sistemləşdirilir, hakimiyyət orqanlarının mövcud sahədəki fəaliyyət istiqamətləri dəqiqləşir və qarşıda duran vəzifələr müəyyən olunur.

İnformasiya təhlükəsizliyinin məqsədi sistemin dəyərlərinin qorunmasından, informasiyanın dəqiqliyinin və bütövlüyünün toxunulmazlığının təmin olunmasından, informasiyaya qeyri-qanuni çıxışın əldə olunduğu halda, itkilərin həddinin minimum olmasının təmin olunmasından ibarətdir [3, s. 23].

Azərbaycan Respublikasında informasiya təhlükəsizliyi sahəsindəki əsas vəzifələrin yerinə yetirilməsi, milli informasiya resurslarının qorunması və təhdidlərin qarşısının alınması, bu sahədə effektiv tədbirlərin gücləndirilməsi məqsədilə dövlət səviyyəsində ciddi fəaliyyət aparılır. İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 aprel 2014-cü il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya"-nın prinsiplərinə uyğun olaraq ölkənin informasiya məkanında təhlükəsizlik təmin olunmaqdadır, bu sahəni tənzimləyən normativ hüquqi baza daim inkişaf etdirilərək istiqamətin əsas məqsədlərini müəyyən edir.

Yeni minillikdə dünyanın müxtəlif ölkələrin-

də, xüsusən də inkişaf etmiş dövlətlərdə İKT-nin inkişafı, qabaqcıl inkişaf texnologiyaları və innovativ iqtisadi münasibətlərə əsaslanan informasiya cəmiyyətinin yaradılması istiqamətində transmilli fəaliyyət bir qədər də güclənmişdir. Bu fəaliyyət yeni minilliyin əsas inkişaf tələbləri və çağırışları kimi BMT-nin müvafiq Sammitinin qərarlarında da öz əksini tapmışdır. Son illərdə Azərbaycanda ölkənin sabit və dinamik inkişafı, cəmiyyətin sosial-iqtisadi problemlərinin həlli, söz və mətbuat azadlığının təmin edilməsi, milli KİV-in maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi və beynəlxalq rəqabətə davamlılığının artırılması məqsədilə İKT və rabirə sektorunun inkişafına mühüm əhəmiyyət verilmişdir. İKT-nin inkişaf siyasəti hazırda Azərbaycan dövlətinin fəaliyyətində mühüm yer tutur. Son illər ərzində bu sahə üzrə həm milli qanunvericilik, həm də praktiki fəaliyyət xeyli gücləndirilmiş və ciddi nəticələr əldə edilmişdir. Ölkə üzrə informasiya cəmiyyətinin, yeni texnoloji və innovativ biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatın formalaşdırılması dövlət tərəfindən dəstəklənmişdir. Respublikada informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunması və informasiya texnologiyalarının inkişafı ilə bağlı milli qanunvericilik bazası xeyli təkmilləşdirilmişdir. "Kütləvi informasiya vasitələri haqqında", "İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında", "Məlumat azadlığı haqqında", "Elektron sənəd və elektron imza haqqında", "İnformasiya əldə etmək haqqında", "Telekommunikasiya haqqında", "Dövlət sirri haqqında" və s. qanunların qəbul edilməsi bunun əyni sübutudur.

Dövlətin və millətin mövcudluğu üçün zəruri olan təhlükəsizlik və milli maraqlar bir-birini tamamlayan əsas faktorlardır. Belə ki, təhlükəsizlik mühiti olmadan milli maraqlar, milli maraqlar təmin edilmədən isə təhlükəsizlik şəraiti yaradıla bilməz. Təhlükəsizlik, bu baxımdan informasiya təhlükəsizliyi ölkənin, millətin, xalqın və nəhayət, hər bir vətəndaşın riayət etməli olduğu yaşam tərzi kimi sabitliyin qarantıdır.

Bu gün cəmiyyət informasiyalaşdıqca, insanlar informasiyadan daha artıq dərəcədə asılı vəziyyətə düşürlər. İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin olunmaması isə cəmiyyət üçün böyük fəsadlar törədə bilər. Hər hansı ölkədə informasiya təhlükəsizliyi-

nin prioritetləri dövlətin, cəmiyyətin və vətəndaşların maraqlarının balanslı nisbəti əsasında müəyyən edilir. Ölkədəki siyasi, hərbi, fəvqəladə və s. vəziyyətlərdən asılı olaraq bu nisbət dəyişə bilər.

İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sistemik, kompleks yanaşma tələb edir. Ölkəmizdə bu sahədə əlaqədar qurumlar tərəfindən konseptual, təşkilati, elmi-metodoloji, qanunvericilik, maddi-texniki əsasların yaradılması üzrə işlər aparılmaqdadır. Buna baxmayaraq cəmiyyətin informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunması üçün zəruri olan tədbirlər kimi beynəlxalq hüquqi mexanizmlərin ciddi araşdırılması, milli normativ-hüquqi bazanın formalaşdırılması, təhlükəsizlik siyasətinin işlənməsi və reallaşdırılması, xüsusi texnologiyaların tətbiqi, ölkə və korporativ səviyyədə informasiya təhlükəsizliyinin monitorinqi və menecmentinin aparılması, kadr hazırlığı, əhəlinin maarifləndirilməsi və vətəndaşlarda informasiya mədəniyyətinin tərkib hissəsi kimi informasiya təhlükəsizliyi mədəniyyətinin formalaşdırılması məsələləri aktualıq kəsb edir. Bu mənada milli, iqtisadi, hərbi siyasətin əsas məqsədi sabitliyin təmin olunması, təhlükəsizlik mühitinin yaradılmasıdır.

Bu gün dünyada informasiya texnologiyalarının köməyi ilə bir çox hərbi və digər sahələrdə münaqişələr yaratma taktikası dəyişir. İnformasiya və dezinformasiyanın kimin nəzarətində olması mühüm rol oynayır. Bəzən dezinformasiya təhlükəli bir silaha da çevrilir. Mövcud "İnformasiya texnologiyalarının təhlükəsizliyi", "İnformasiya təhlükəsizliyi", "İnformasiya müharibəsi" terminləri hərbi sahədə daha çox istifadə edilsə də, kütləvi informasiya vasitələrinin və kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı ilə bir qədər başqa əhəmiyyət daşımağa başlayır.

Bu gün informasiya təhlükəsizliyinə təhdidlər çox ciddi mərhələyə adlayıb. Dünyanı narahat edən ən böyük problem - beynəlxalq terrorizm məhz informasiya təhlükəsizliyi siyasətindəki boşluqlar səbəbindən həyata keçirilir. Dövlətin, cəmiyyətin və vətəndaşların həyatında informasiyanın, informasiya resurslarının və texnologiyalarının rolunun artması informasiya təhlükəsizliyi məsələlərini ön plana çıxarır. Məsələnin kökündə internetin sürətli inkişafı, yeni veb texnologiyalar əsasında yaradılmış proqram təminatı sistemləri-

nin mühafizəsi dayanır. Bu məqsədlə 27 aprel 2018-ci il tarixdə Azərbaycanda informasiya təhlükəsizliyi üzrə yeni qurum yaradılıb. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev "İnformasiya Təhlükəsizliyi üzrə Koordinasiya Komissiyasının yaradılması haqqında" Sərəncam imzalayıb. Komissiya Azərbaycanın informasiya təhlükəsizliyinə təhdidlərin qiymətləndirilməsini, o cümlədən belə təhdidlərin əsas mənbələri, istiqamətləri, formaları, vura biləcəyi zərər və təsirlər ilə bağlı müntəzəm təhlillər aparılmasını, təkliflərin hazırlanmasını, mümkün təhdidlərin qarşısının alınması sahəsində müvafiq dövlət orqanlarının fəaliyyətlərinin əlaqələndirilməsini, birgə tədbirlərin planlaşdırılmasını və həyata keçirilməsini təmin edir. Bundan başqa, komissiya ictimai əhəmiyyətli infrastruktur obyektlərinin informasiya sistemlərinə və ehtiyatlarına kibercinayətlər və fəvqəladə kibertəhlükə hallarında əlaqələndirilmiş işin təşkili və birgə əks tədbirlərin həyata keçirilməsini, internet informasiya ehtiyatlarında Azərbaycan Respublikasının milli maraqları əleyhinə məqsədyönlü şəkildə yayılan saxta məlumatların mənbəyinin təxirə salınmadan müəyyən edilməsini və bu barədə müvafiq orqanların dərhal məlumatlandırılmasını, aidiyyəti dövlət orqanlarının kibertəhlükəsizliyinin təmin edilməsi, o cümlədən kibercinayətlərlə mübarizə sahəsində kadr və texniki potensialın gücləndirilməsi məqsədilə təkliflərin hazırlanmasını və zəruri tədbirlərin görülməsini təşkil edir.

Qeyd edək ki, informasiya texnologiyalarının təhlükəsizliyi, informasiyanın məxfiliyinin, tamlığının və əlçatan olmasının təmin olunmasına yönəldilmiş kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsini ifadə edir. İnformasiyanın qorunması sahəsində həyata keçirilən kompleks tədbirlər informasiya əldə etmək hüququnun reallaşdırılmasını, müəyyən kateqoriya informasiyaların məxfiliyini, həmçinin, informasiyadan qeyri-qanuni istifadə olunmasının qarşısının alınmasını təmin edir. İnformasiya milli strateji resurs olub, dövlətin ən əsas sərvətlərindən biri sayılır. İnformasiyalaşdırmanın təsiri altında cəmiyyətin bütün sahələri çeviklik və dinamiklik kimi yeni keyfiyyətlər alır.

Müasir cəmiyyətin inkişafı informasiya mühitinin artan rolu ilə xarakterizə olunur. İnformasiya mühiti dövlətin siyasi, iqtisadi, müdafiə və di-

gər sistemlərinə aktiv təsir edən cəmiyyətin həyatının ən vacib faktorlarından biridir. Dövlətin milli təhlükəsizliyi informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsindən əhəmiyyətli dərəcədə asılıdır. Hazırda informasiya milli strateji resurs olub, dövlətin ən əsas sərvətlərindən biri hesab edilir. İnformasiyalaşdırmanın təsiri altında cəmiyyətin bütün sahələri çeviklik və dinamiklik kimi yeni keyfiyyətlər almaqdadır.

Elmi texniki tərəqqinin inkişafı artıqca şəxsiyyətin, cəmiyyətin, dövlətin informasiya təhlükəsizliyi artmaqdadır və onun təhlükəsizliyi dövlət siyasətində müvafiq yeri tutmalıdır. Cəmiyyətin informasiyalaşdırılması və intellektuallaşdırılması səviyyəsinin artması onun informasiya təhlükəsizliyini daha etibarlı edir. Ölkəmizdə aparılan sosial-hüquqi islahatlar, cəmiyyətin demokratik inkişafına, ölkəmizin beynəlxalq aləmə inteqrasiya olunmasına təsir göstərən əsas amillərdən biridir.

İnformasiya təhlükəsizliyi ümumilikdə milli təhlükəsizlik sisteminin kifayət qədər vacib elementini təşkil edir. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının mühafizəsinə və inkişafına müvafiq olaraq informasiya təhlükəsizliyi probleminə daha həssaslıqla yanaşma tələb olunur. İnfor-

masiya təhlükəsizliyinin mahiyyətinin izah edilməsi və cəmiyyətin ümumi inkişafı baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Belə ki, cəmiyyətin inkişafı əsasən informasiyanın artan rolu ilə səciyyələnir. İnformasiya texnologiyalarının inkişafı və informasiyanın saxlanması və emalının iri kompyuter sistemlərinin meydana gəlməsi informasiyanın təhlükəsizliyinin təmin olunması məsələsinin aktuallığını əhəmiyyətli dərəcədə artırır.

İnformasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi sahəsində Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 aprel 2014-cü il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya" ölkənin informasiya məkanının təhlükəsizliyinin təmin olunması, bu sahəni tənzimləyən normativ hüquqi bazanın inkişaf etdirilməsi, bu istiqamətin əsas məqsədləri kimi müəyyən edilmişdir[4].

Ümumiyyətlə qeyd etmək istəyirəm ki, kibercinayətkarlıqla effektiv mübarizənin aparılması üçün dövlət səviyyəsində müvafiq normativ-hüquqi bazanın, eləcə də vahid beynəlxalq standartların hazırlanması qlobal miqyasda bu təzahürlərin qarşısının alınmasında əhəmiyyətli töhfəsini verir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Н.Н. Моисеев. Информационное общество как этап новейшей истории. Свободная мысль. 1996. № 1. с. 76-82
2. М. Шамсуев. Теоретические аспекты изучения информационной безопасности, Теория и практика общественного развития, № 02, 2010, с. 319-325
3. В.Л. Церлов. Основы информационной безопасности. Ростов н/Д, 2008, 231 с.
4. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2 aprel 2014-cü il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya"

Ильхам Ибрагимов

ПОЛИТИКА ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Резюме

Современный этап развития общества характеризуется возрастающей ролью информационной среды. Информационная безопасность подразумевает защиту информации и его носителей от различного рода опасностей. Незащищенность информационного общества перед многочисленными рисками ставит уголовное право перед лицом новых трудностей. Эффективная борьба с киберпреступностью составляет приоритет государственной политики.

Ilham Ibrahimov

INFORMATION SECURITY POLICY

Summary

The growing role of society in the development of the information environment is characterized by a modern stage. Information security data and protect it takes the form of various types of media. The vulnerability of the information society in the face of the numerous risks facing the criminal justice system has created new problems. Conducting an effective fight against cybercrime is this essential task of public policy.